Hafiz Mustafa Mehić

HAMZA-BABINO TURBE U KONJEVIĆ-POLJU

Hfz. Mustafa MEHIĆ
HAMZA-BABINO TURBE
U KONJEVIĆ-POLJU

Izdavač
Autori

Recenzenti
Prof. dr. Zuhdija Hasanović
Doc dr. Hfz. Fadil Fazlić
Prof. dr. Ismet Bušatlić

Tehnički urednik
Dženan Handžić

Štamparija
PLANJAX
Tešanj

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo
821.163.4(497.6)-32
719:[726:28(497.6Konjevi -Polje)

TALJIĆ, Isnam
Sezona lova na sokolove / Isnam Taljić; [ilustracije Amir Telalović]. - Sarajevo : autor, 2010. - 54, 59 str. : ilustr. ; 21 cm
Nasl. str. prištampanoga teksta: Hamza-babino turbe u Konjević-Polju / Mustafa Mehić. - Oba su teksta štampana u međusobno obrnutim smjerovima. - Bilješka o autoru: str. 54, 59

ISBN 978-9958-891-80-9

1. Mehić, Mustafa: Hamza-babino turbe u Konjević-Polju

COBISS.BH-ID 18531846

U znak sjećanja na mog brata šehida Ferida, koji je svoju plemenitu dušu ispustio 13. marta 1993. godine na Gojmer-planini, Hrnčići

Hafiz Mustafa Mehić

HAMZA-BABINO TURBE U KONJEVIĆ-POLJU

Sarajevo, 2010./1432.

BOSNA I HERCEGOVINA
R HRVATSKA
VOJVODINA
REPUBLIKA SRPSKA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
SRBIJA
CRNA GORA
JUGOSLAVIJA
Sarajevo
Tuzla
Banja Luka
Zenica
Mostar
Dubrovnik
Nikšić
Podgorica
Kalinovik
Tuzla
Krstac
Loznica
Banja Koviljača
Banovići
Zvornik
Kamenica
Kladanj
Cerska
Konjevići
Vlasenica
Bratunac
Olovo
REPUBLIKA SRPSKA
Srebrenica
Sokolac
Žepa
Bajina Bašta
Sarajevo
Pale
Rogatica
Višegrad
Goražde
Čajniče
Priboj
Foča
Glavni grad
Gradovi, sela
Medunarodne granice
Entitetske granice
Medunarodni putevi
Lokalni putevi
Željeznica

I.

UVOD

Bosanski muslimani se sa tesavvufom, u formi kojoj je došao egzistirajući i dan-danas, susreću kad i sa islamom. Prakticiranje sufijskog načina života, sa svojim plimama i osekama, prisutno je u ovom dijelu svijeta i katkad ima veoma važnu historijsku ulogu. Nakšibendije, kadirije i drugi sufijski tarikati i danas imaju svoje medžlise, tekije, šejhove i derviše.

Iako se o sufizmu mnogo pisalo, favorizujući ili osuđujući ga, pripremajući ovaj diplomski rad uvidio sam sijaset nerasvijetljenih historijskih zbivanja koja su u vezi sa sufijama. Neki događaji će ostati u sjeni tajne do Sudnjega dana, jer su mnogi dokumenti izgorjeli u ratovima, dok drugi na policama neke od inih arhiva čekaju svoje istraživače.

Posebnu vezu izmedu sufija i običnog naroda (nesufija) predstavljaju turbeta. U turbetima su ukopane osobe koje su svojim djelovanjem donijele mnoga dobra toj sredini, koja im, u znak pažnje, sjećanja

i zahvalnosti, podiže turbe. Imajući na umu da su sufije prvi u islamskom svjetonazoru ubaštinili izgradnju turbeta, otuda su širom Bosne i Hercegovine, pa i islamskoga svijeta u turbetima uglavnom ukopani šejhovi nekog sufijskog tarikata, ali često i šehidi te uglednici različitih zvanja i znanja. S obzirom da se radi o izrazito pobožnim ljudima, kojima se pripisuju mahom evlijske osobine, narodu je to dalo povod da, vođeni svojim potrebama, željama i nuždama, odlaze u turbeta i uče dove, smatrajući da će im tu biti kabulnije zbog osoba koje su ukopane na tom mjestu.

I Hamza-babino turbe poznato je u narodu i često se posjećuje, kako prije, tako i poslije posljednje oružene agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992.-1995.), ali se o njemu zna i po kontraverznosti kad su u pitanju stavovi historičara i uleme. To je jedno od rijetkih turbeta na okupiranim teritorijama koja su preostala nakon rušilačkih četničkih pohoda. Bilo je u četničkim rukama punih šest godina, u šta je, dakle, ubrojano i tzv. poratno vrijeme, jer je podugo tu Bošnjacima bio onemogućen pristup.

Da za svoj diplomski rad uzmem baš ovu temu motivirala me želja da saznam istinu o turbetu pokraj kojeg sam prolazio osam godina idući na nastavu u Osnovnu školu u Konjević-Polju, koja se, kad sam je ja pohađao, zvala «Petar Kočić», a 1990. godine preimenovana je u «Baba Hamza».

Kako to obično biva, o turbetu sam čuo još i prije nego što sam ga vidio. O njemu sam slušao u najranijem djetinjstvu. Svo moje znanje bilo je sazdano na narodnim predajama. Posebno je bilo zanimljivo pričanje o tome da turbetski hizmećar, kad predvečer u turbe odnese bardake pune vode, ujutru nađe prazne bardake i peškire mokre nakon uzimanja abdesta.

I, to je tako bilo dok je narod bio pobožan. A kasnije, kad se narod pokvario, kako bi odnijeli bardake, tako bi ih ujutro i našli netaknute, pune vode i zatekli suhe peškire, pa je govoreno da su «dobri odselili zbog narodskih grijeha».

Pričano je, također, i o tome da bi ga, kad bi neko nešto uzeo bez dozvole iz Tekije (Orlovića), iz sela čije su kuće u blizini turbeta, uvečer, kad bi zaspao, nešto pritiskalo, da bi ujutro, čim ustane, morao vratiti tu stvar. To je tako bilo dok «dobri nisu odselili».

Čuo sam i narodnu predaju koja govori o razlogu nastanka turbeta, što mi je, samo po sebi, bilo najinteresantnije. Naime, kad je Mustafa, Hamza-babin sin, kako to pamti narodna predaja, u toku same bitke (a riječ je o poznatoj Bitki na Mohaču, 1526. godine, u današnjoj Mađarskoj), ugledao oca kako maše vilama, u isto vrijeme je Hamza-baba na guvnu (Seferovo guvno) pokraj tekije mahao vilama i činio zikr. Kako mu je kosa bila duga, dok je mahao vilama, vihorila mu se i kosa. U selu se govorilo:

«Eno, poludio Hamza-baba! Maše vilama uprazno!»

Po povratku iz bitke, na očevo pitanje:

»Kako je bilo?», sin je odgovorio:

«Da ne bi tvojih vila, izgubili bismo!» (u nekim predajama se govori: «Da ne bi tebe s vilama i Kaimi-babe s topuzom»).

«Nisam te za to pitao», reče Hamza-baba i umrije...

Sin Mustafa, dakle, priznaje ocu da bi, bez njegove pomoći, osmanska vojska izgubila protiv Ugara, pa je Hamza-baba umro zato što je Mustafa otkrio njegov evlijaluk[1].

Vjerovanje u evlijske moći ili dóbre poznato je i rašireno diljem muslimanskog svijeta. Jedna od osnovnih odlika dobrih je činjenje čuda Božijom voljom, kao što se to vidi u primjeru da je Hamza-baba u isto vrijeme prisutan na dva geografski veoma udaljena mjesta. Na osnovu ove i sličnih narodnih predaja, razumljiva je velika bošnjačka ljubav prema šejhovima koji su u presudnim momentima naglašeno vezani za sudbinu Bosne.

Ideja vodilja pri izboru diplomskog rada bila mi je želja da širu javnost upoznam sa ovom temom, ali i da svojim rođacima i komšijama sela Tekije i okolnih sela

---

[1] Predaje o Hamza-babi slušao sam kao dijete u mom selu Mehićima, kao i u selima oko Tekije

ponudim historijske činjenice u vezi s Hamza-babinim turbetom te da, koliko je to moguće, pokušam doprinijeti rasvjetljavanju pitanja koja se tiču ove veoma malo ili samo uzgredno istraživane teme.

Tako je i zato je nastala i ova knjiga, kao neznatno prilagođeni diplomski rad, koji sam, na Fakultetu islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, javno odbranio pred komisijom u kojoj su bili prof. dr. Zuhdija Hasanović, docent dr. hafiz Fadil Fazlić i prof. dr. Ismet Bušatlić (mentor),[2] 2006. godine/1427. hidžretske godine.

Glavni izvori za ovaj rad bila su djela:

Adem Handžić, *Jedan savremeni dokument o šejhu Hamzi iz Orlovića*; isti autor, *O progonu*

[2] Rad i odbrana ocijenjeni su ocjenom deset

hamzevija u sjeveroistočnoj Bosni 1582. godine; isti autor, *Zvornik u drugoj polovini XVI. i XVII. vijeku*; Muhamed Hadžijahić, *Tekija kraj Zvornika – postojbina bosanskih hamzevija?*; isti autor, *Udio hamzevija u atentatu na Mehmed-pašu Sokolovića*; isti autor, *Hamzevije u svjetlu poslanice uzičkog šejha*; A. Handžić i M. Hadžijahić, *O progonu hamzevija u Bosni 1573. godine*; Ibrahim Mehinagić, *Četiri neobjavljena izvora o hamzevitima iz sredine XVI. vijeka*; Slobodan Ilić, *Hamzevijska i hurufijska jeres u Bosni kao reakcija na političku krizu Osmanske imperije u drugoj polovini 16. vijeka*; Džemal Ćehajić, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama*.

Pregledao sam neke članke i knjige iz čijih naslova bi se moglo naslutiti da se bave ovom temom, ali sam utvrdio da o tome pišu vrlo šturo ili nikako, kao npr.: Hifzija Suljkić, *Spomenici islamske kulture u Srebrenici*; Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrajika Bosne i Hercegovine – knjiga IL, Istočna i centralna Bosna*; Tihomir Đorđević, *Naš narodni život – nekoliko turbeta i legende o njima*; Vlajko Palavestra, *Historijske predaje...*

Pored glavnih izvora, podatke za ovaj rad prikupljao sam sa interneta, iz razgovora sa ljudima u narodu, iz članaka, iz bilo čega što sam našao da je sadržajno i interesantno za ovu temu.

II.

METODOLOŠKI PRISTUP

1. Predmet istraživanja

Namjera je da se ovim istraživanjem na jedno mjesto sakupi dosad rečeno i napisano o Hamza-babi Orloviću, njegovom vakufu, tekiji i turbetu u koje je ukopan.

Od posebne je važnosti istražiti jesu li hamzevije, koji su osuđeni i proganjani zbog hereze, nasljednici šejha Hamze i kakvoj su bili vezi. Jesu li hamzevije zaista odobravali i radili to što im se pripisuje i zbog čega su osuđeni ili je posrijedi politička osuda koja je morala biti potkrijepljena religijskom radi odnosa naroda prema osmanskoj vlasti?

To pitanje nije predmet istraživanja ovoga rada, ali se samo po sebi nameće.

2. Dosadašnji radovi

Nažalost, kod nas je veoma malo radova o prvim godinama islama u sjeveroistočnoj Bosni, pa tako i ličnostima koje su dale neizmjerljiv doprinos u afirmaciji islamskih vrijednosti. Ta sudbina zatrefila je i našeg šejha Hamzu Orlovića. Uz to, u ratovima je uništen veliki dio od toga malo napisanog.

O šejhu Hamzi Orloviću i njegovom vakufu dosad su pisala trojica naših znamenitih naučnika: Muhamed Hadžijahić, *Tekija kraj Zvornika postojbina bosanskih hamzevija*, *POF*, X-XI, Sarajevo, 1961. godine, Adem Handžić, *Jedan savremeni dokument o šejhu Hamzi iz Orlovića*, *POF*, XVIII-XIX, Sarajevo, 1973. godine, i Džemal Ćehajić, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo, 1986. godine.

Handžić u bilješkama u svome radu spominje djelo M. Hadžijahića, *Zapostavljanje revolucionarne tradicije: Hamza Orlović i hamzevije*, *Pregled*, 1970. godine, br. 11-12, 591-595. Medutim, ja taj rad nisam mogao naći, a moglo bi se zaključiti da se u njemu, s obzirom da je riječ o šejhu Hamzi u kontekstu hamzevija, nema ništa novo što nije navedeno u tekstovima istog autora: *Udio hamzevija u atentatu na Mehmed-pašu Sokolovića* i *Hamzevije u svjetlu poslanica užičkog šejha*.

U svim ostalim radovima u kojima se piše o hamzevijama, povezujući ih sa šejhom Hamzom, šejh Hamza Orlović se spominje uzgred, uglavnom kao duhovni korijen hamzevija, o kojima ima znatno više radova.

3. **Cilj pisanja**

Ovim radom namjeravaju se razlučiti narodne predaje od historijskih fakata, a radovalo bi me ako bi i u druge svrhe koristio ovaj rad.

Također, jedan od ciljeva rada je rasvjetljavanje odnosa između šejha Hamze i hamzevija, odnosno je li Hamza Bali, koji je osuđen za nevjerstvo i zbog toga pogubljen u Istanbulu 6. juna 1573. godine, nasljednik šejha Hamze Orlovića.

III.

KO JE BABA HAMZA?[3]

«Historijski zapisi o Hamza-dedi počinju od 1519. godine, kad je podigao tekiju u selu Orlovići, nedaleko od stare tvrđave Kušlat (na putu Vlasenica – Zvornik).[4]

Je li rođen u tom selu ili je odnekud doselio? Od koga vodi porijeklo? Šta je radio prije? To su pitanja na koja se, sad-zasad, odgovara pretpostavkama: «Mogao je, dakle, Hamza biti potomak nekadašnjeg kušlatskog subaše».[5]

U istom radu: «Kad se uzme da je, dakle, jedan dio kušlatske nahije spadao u timar Radivoja Oprašića, da su u tome dijelu, u selu Skugrići, bili evidentirani prvi slučajevi islamizacije, da se to selo nalazilo u blizini

---

[3] U usmenim predajama govori se o Hamza-babi, tek u pisanoj tradiciji susrećemo naziv Hamza-dede, koji se većinom koristi, kao i naziv Hindi, kod Ćelebije

[4] Adem Handžić, Jedan savremeni dokument o šejhu Hamzi iz Orlovića, POF, XVIII-XIX, Sarajevo, 1973. godine, str. 205.

[5] Ibid., str. 210.

sela Orlovići (nasuprot njemu, samo s lijeve strane Jadra) te da se uglavnom podudarala visina timara, onda se nameće pretpostavka nije li Hamza-dede naslijedio timar Radivoja Oprašića, odnosno nije li bio potomak Radivojev?»[6]

Osim što se navodi mogućnost da Hamza-dede potiče iz mjesta koja su geografski blizu njegovoga vakufa, postoje svojatanja i iz daljih mjesta:

«Turbe poštuje i okolno srpsko pravoslavno stanovništvo. Štaviše, Tekiji obližnje srpsko pravoslavno stanovništvo smatra se 'evlijaćima' i u očima ostalog stanovništva uživa veći ugled. Nije, onda, začudo što za Hamza-dedu tvrde da je potomak kosovskog Orlovića Pavla».[7]

U toj poprilično oskudici podataka, najviše o Hamza-dedi imamo u defterskoj zabilješci o Hamza-dedinom čitluku, u okviru kog je bila podignuta tekija. «Ta zabilješka je nastala 1519. godine, dok je Handžić donosi prema popisu iz 1533. godine, nalazeći je u tri detaljna popisa do kraja XVI. vijeka, iako se zna za šest popisa u toku vijeka (1519., 1533., 1548., oko 1570., 1585. i 1600. godine), a tekstualne razlike između njega i kasnijih defterskih evidentiranja donosi u bilješkama:

---

[6] Ibid., str. 211.

[7] Muhamed Hadžijahić, Tekija kraj Zvornika – postojbina bosanskih Hamzevija, POF, X-XI, Sarajevo, 1961. godine, str. 194.

چفتلك حمزه دده[4]

مذكور حمزه دده[4] يدی بيك اقچهلك تيمار دن فراغت
ايدوب[5] قريهٔ مذكوره[10] لوجه الله تعالی بر زاويه بنا
ايدوب[6] آينده روندميه[11] نفس ماليله[12] خدمت ايدرمش
دفتيوز حضور سلطنته عرض اولندقده مذكورك حقنده
عنايت شاهانه ظهور ايدوب[9] كندونك الندهو تصرفنده
اولان قيوندن[13] و قواندن و شيردن و باغدن و باغچدن[14]

[4] Istanbul, Başbakanlik Arşivi (BBA), Tapu defter (TD), № 175, fo 8.

[5] BBA, TD, № 260, fo 178.

[6] BBA, TD, № 743, fo 397.

[4] U tekstu iz 1548. i 1600. godine: د ده ه . Inače su tekstovi iz te dvije godine identični; samo se u završetku razlikuju.

[9] G. 1548 (1600): ادوب

[10] G. 1548 (1600) umjesto: قريه stoji: اورلوويك نام , مذكورده قريهده

[11] G. 1954 (1600): آينده و روندميه

[12] G. 1548 (1600): نفسی و عياليله

[13] G. 1548 (1600): يرلردن و قيوندن

[14] G. 1548 (1600): و باغچدن

و غيردن[15] شرطه و قانونله[16] متوجّه اولان جملهٔ حقوقدن
و رسومدن خدمتی[17] معفو اولمق بيورلدی ديو دفتر متيامده[3]
مقيد بولنمغين[19] بعده مذكور حمزه دده[4] فوت اولوب عقبا
سندن حسن عبدالله[20] نام كمسنه زاويهٔ مزبورميه
اولدن[21] اولی كلان[22] خدمتن ادا اتمكين دفتر جديد بابهٔ
سربر عليهيه[23] عرض اولندقده زاويهٔ مزبورميه وقفنده
اولان[24] يرلردن و باغدن و قيوندن و قواندن[25] رسوم
التصيوب[26] بر نهج سابق معفو اولمق بيورلدی[27]

Prijevod:

Čifluk Hamza-dede. Spomenuti Hamza-dede se odrekao timara od 7.000 akči; u navedenom selu (Orlovići)[28] podigao je, u ime Uzvišenog Boga, jednu tekiju; putnike i namjernike je vlastitim sredstvima [29] usluživao (ugošćavao). Kad je naš defter podnesen Carskoj porti, ispoljena je prema spomenutom carska dobrota: naređeno je da se sve što je u posjedu i raspolaganju imenovanog – od zemlje[30], ovaca, pčelinjih košnica, šire (mošta), vinograda. voćnjaka i ostalog – zbog njegove službe, oslobodi od svih šerijatskih i kanunskih reza i pristojbi.

Tako je bilo zavedeno u ranijem popisu. Kad je umro Hamza-dede, a budući da je njegov oslobođeni rob po imenu Hasan, sin Abdullahov, spomenutoj tekiji od početka služio kako dolikuje, to je, prilikom podnošenja novog deftera Visokoj carskoj porti, naređeno da se porezi – od zemlje, vinograda, ovaca, pčelinjih košnica i voćnjaka,[31] zavještanih spomenutoj tekiji – ne uzimaju[32], da budu isto kao i ranije oslobođeni.[33]

---

[28] U defteru iz 1533., gdje se bilješka o ovom čitluku nalazi u kontekstu popisa sela Orlovići, stoji samo: *U navedenom selu*, dok se u kasnija dva popisa (1548. i 1600.), gdje je bilješka o čitluku rastavljena

od tog sela, kaže: *U selu Orlovići*

[29] U kasnija dva popisa, umjesto: *vlastitim sredstvima*, stoji: *On lično i njegova porodica*

[30] U ovom tekstu je riječ *zemalja* greškom ispuštena, a u kasnijim popisima je uvijek spomenuta

[31] Na ovome mjestu je riječ *voćnjaka* ispuštena, ali je u predhodnom odsjeku, kao i kasnije (1548. i 1600.) evidentna

[32] Ovdje se završava tekst iz 1533. Dalje slijedi ono što je nastavljeno prilikom popisa iz 1548. godine; originalni tekst naveden je u bilješci 26

[33] Tekst iz 1600. nešto je kraći. On se ovdje, iza riječi *uzimaju*, nastavlja (i završava; orig. tekst u bilješci 27): *«I naređeno je da se prema ranijem stanju evidentira. Budući da je tako bilo zavedeno u ranijem defteru, to je prema ranijem stanju intabulirano i u novom defteru»*. Sve ostalo, što je zavedeno 1548., ovdje je izostavljeno».[8]

Prvi podatak iz ove bilješke odnosi se na to da je Hamza-dede bio spahija sa timarom od 7.000 akči u selu Orlovići[9], gdje je i podigao tekiju. «Iako se,

---

[8] Ibid., str. 206-208. (Već sam napomenuo da tekstualne razlike izmedu defterskih zabilješki Handzić donosi u bilješkama. Ja sam te zabilješke naveo i numerirao onako kako je u originalu)

[9] Selo Orlovići zabilježeno je prvi put 1519. godine kao malo naselje sa ukupnim spahijskim porezom od svega 310 akči godišnje

zbog nepoznavanja opširnog popisa Smederevskog sandžaka iz 1476. godine, kamo je i pripadala kušlatska nahija»[10], ne zna tačno gdje se nalazio Hamza-dedin timar, Handžić s pravom konstatira: «Ali, samo spominjanje timara, zatim navođenje čitluka istog sahibije upućuje na to da je spahija Hamza, kao najlogičnije, došao u posjed značajnijeg čitluka baš na području svog timara. Značilo bi, dakle, da se ranije Hamzin timar prostirao u kušlatskoj nahiji i da je obuhvatao sela: Orloviće, Konjeviće i druga».[11]

Sljedeći Handžićev navod potvrđuje prethodno navedeno i daje podatak o mogućem porijeklu Hamza-dede: «Već sama činjenica što je spahija Hamza podigao tekiju na svom čitlučkom posjedu u jednom malenom selu kraj puta, da bi tu stalno ostao, i to u vrijeme kad u ovoj oblasti gradska muslimanska naselja nisu još uopće bila razvijena, jer je i proces islamizacije bio u početnom stadiju, i kad još ni sam Zvornik, sjedište sandžak-bega, nije bio dostigao ni nivo kasabice, govori, pored drugih indicija, da je Hamza bio čvrsto vezan za ovo područje, tj. da je, najvjerovatnije, bio sin ovih krajeva».[12]

(što znači svega 3-4 kuće), u okviru hasa zvorničkog sandžakbega. (A. Handžić, Jedan..., u bilješci 44 TD. N° 171. fo 11., str. 211)

[10] A. Handžić, *Jedan savremeni...*, str. 209-210

[11] Ibid... str. 209

[12] Ibid.., str. 211.

IV.

BABA HAMZA, HAMZA-DEDE, HINDI HAMZA-BABA

U naslovu ovoga poglavlja istaknuta su tri naziva kojima se oslovljava šejh Hamza Orlović. Ako je riječ o šejhu, nije teško zaključiti da ti nazivi označavaju hijerarhijsku ljestvicu u tarikatu. Značenja tih naziva mogu se svesti na slijedeća objašnjenja:

– *Baba*, tur. otac; piše se iza imena i veže se uza nj kratkom crticom: Ali-baba.[13]

Primjetno je da su narodne predaje griješile kad su *baba* stavljale ispred, a ne iza imena, kako to Rječnik objašnjava.

– *Dédo*, *dêdo*, tur. dede, hipok. prema derviš (a govori se iz poštovanja i starijem muslimanu uopće).[14]

O ovom nazivu Handžić donosi slijedeće objašnjenje: «Nije sasvim jasno šta ovdje Hamzin nadimak *dede*, zapravo, označava. Riječ *dede* u turskom

[13] B. Klaić, *Veliki rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1968. god, str. 129
[14] Ibid., str. 251

prvobitno znači *starješina derviškog reda*, odnosno titula kojom su se derviši međusobno oslovljavali. Da je Hamza 1519. godine, kad je oslovljen sa *dede*, bio već star čovjek, nema o tome dvojbe, jer je, čini se, ubrzo poslije te godine umro. U našem tekstu, čim se završava zapis iz 1519. godine, u prvoj rečenici se kaže da je Hamza-dede umro, a to znači poslije 1519, a prije 1533. godine. Ako *dede* označava zaista pripadnika jednog derviškog reda, onda je ranije Hamza, kao spahija, trebao služiti i na drugim stranama, gdje se morao upoznati s nekim derviškim redom i, bar kratko vrijeme, biti njegov pristalica ili je, ipak, Hamza-dede bio porijeklom iz drugih krajeva».[15]

Ćehajić je saglasan sa Handžićem: «...na što upućuje i izraz *dede*, koji se davao šejhu kod izvjesnih derviških redova».[16]

– *Hindi*. Jedino Evlija Čelebija u svojim kazivanjima koristi naziv hindi: «U njemu (selu Konjeviću) je tekija glasovitog hindi Hamza-babe. On je bio musahib (intimni prijatelj) i šejh njegova veličanstva Silnog Fatiha. Sudjelovao je pri osvajanju Zvornika i ovdje je sahranjen».[17]

---

[15] A. Handžić, *Jedan savremeni...*, str. 211.-212.

[16] Džemal Ćehajić, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama*, Sarajevo, 1986., str. 203

[17] Evlija Čelebija, *Putopis*, prijevod H. Šabanović, Sarajevo, 1967., str. 474

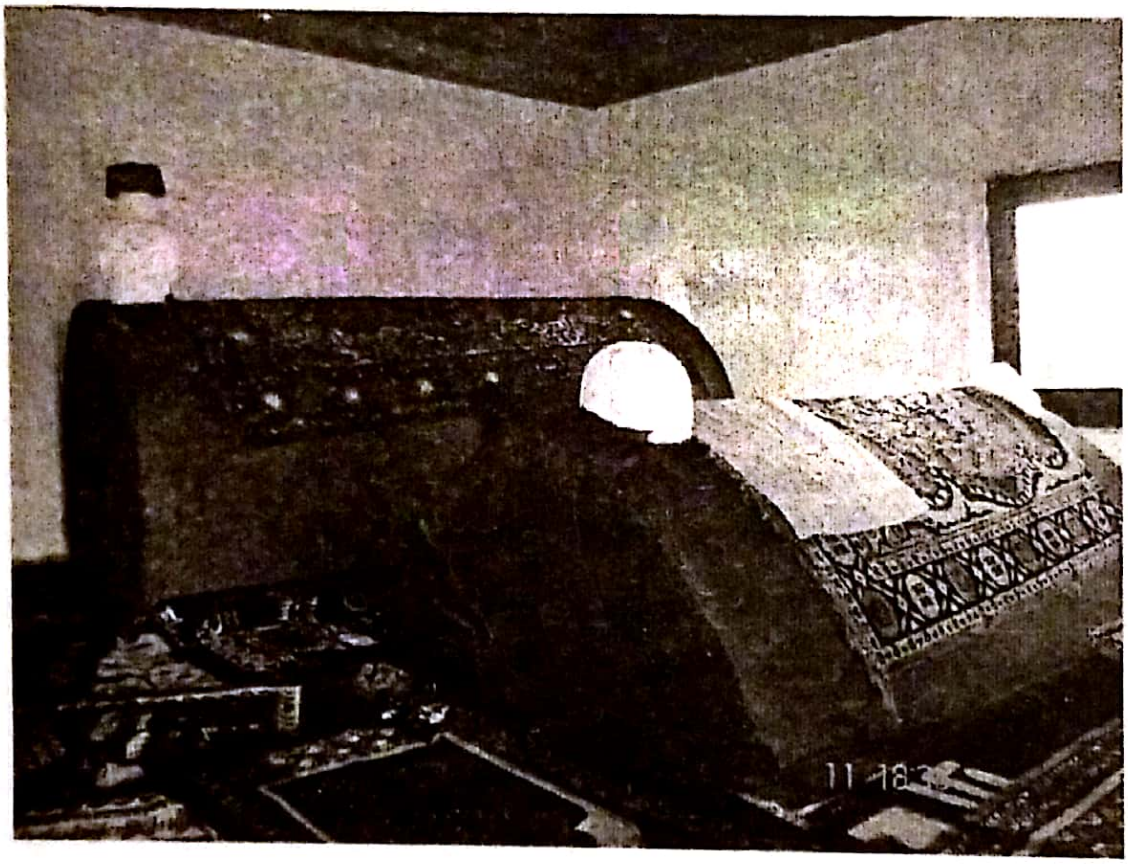

Handžić u ovom Čelebijinom kazivanju više obraća pažnju na tvrdnju da je Hamza bio *musahib i Fatihov šejh*, smatrajući to više nemogućim zbog vremenske udaljenosti Hamze i Fatiha, ali da nije ni nemoguće ako je Hamza umro između 84. i 98. godine života, nego na naziv *hindi*, tvrdeći da je to uobičajena upotreba kod Čelebije kad govori o dervišima:[18]

«Nazivom hindi Čelebija se služi i na drugim mjestima kad je riječ o dervišima. On i u Vukovaru spominje grob Hindi-babe.[19]

[18] A. Handžić, *Jedan savremeni...*, str. 212-213
[19] E. Čelebija, *Putopis...*, str. 474

H. Šabanović, razjašnjavajući ovaj naziv, navodi: «Jedna vrsta derviša-skitača zvala se hindi».[20]

Hadžijahić, također, smatra da je taj naziv derviške provenijencije, a ne daje šire objašnjenje: «Dostaje vjerovatno da ono ima izvjesni derviško-mistički sadržaj».[21]

---

[20] Ibid.

[21] Muhamed Hadžijahić, *Tekija kraj Zvornika – postojbina bosanskih hamzevija*, POF. X-XI, Sarajevo, 1961., str. 198

V.

HAMZA-BABIN VAKUF

Poznato je da osoba može uvakufiti samo ono što je zakonski u njegovom potpunom vlasništvu. Znači, Hamza-babin čitluk morao se transformirati iz državnog u privatno vlasništvo, s obzirom da je poznat imovinsko-pravni status čitluka i timara[22] «Hamza-dede je morao dobiti od cara poseban dokument, tzv. temliknamu, kojom mu se spomenuti čitluk (odnosno, njegov dio) daje u potpuno vlasništvo. Tek tada je izvršeno zavještanje dobara, odnosno provedena uknjižba vakufa kod kadije (najvjerovatnije kod nadležnog srebreničkog kadije), kad je sastavljena i posebna isprava, vakufnama».[23]

---

[22] Čifluk v. čitluk; čiftčija, 2. mn. čiftčija, tur. (čiftici): zakupnik, posjednik koji od spahije (veleposjednika) uzima u zakup jedan čitluk, tj. jedno selo kmetova; vrsta ovisnosti nižih posjednika od viših u feudalnom društvu. B. Klaić, *Veliki riečnik stranih riječi*, Zagreb, 1968., str. 232-233. Timar, arap., tur. (tymar) 1.briga, nastojanje oko konja, biljaka, usjeva i sl.; 2. feudalno dobro, imanje, posjed (vojnički); leno, spahiluk. Ibid., str. 1.336

[23] A. Handžić, *Jedan savremeni...*, str. 213

Nema decidiranog podatka o godini kad je taj posjed postao vakuf, i pored podatka da je Hamza-dede podigao tekiju 1519. godine, što bi nas navelo na pomisao da je to tad, jer se tekije obično grade na vakufu, kako nas obavještavaju defterske zabilješke:

«U prvom djelu teksta koji se odnosi na defterski intabulaciju iz 1519. godine ne govori se još ni o kakvom vakufu, nego se, u smislu naslova (čitluk), kaže da je Hamza vlastitim sredstvima izdržavao putnike i namjernike koji su ovamo svraćali. Tek u drugom dijelu teksta, tj. onom koji je evidentiran prilikom narednog popisa, 1533. godine, kad je Hamza već bio umro i kad je u tekiji zatečen njegov oslobođeni rob kao čuvar i upravnik, spominje se deftersko oslobađanje tekijskog vakufa od svih poreza, gdje se kao i ranije navode sve nekretnine i pokretnine. To znači daje Hamza tek poslije 1519. godine poduzeo postupak na zavještanju i da je to obavio prije smrti, odnosno prije narednog popisa».[24]

Hadžijahić precizira kojoj pravnoj kategoriji pripada vakuf Hamza-dede:

«Hamza-dedin vakuf po svojoj vrsti ide u pravnu kategoriju evladijjet-vakufa. Prihod uvakufljenog dobra bio je namijenjen za osiguravanje potomaka, ali s

[24] Ibid., str. 213

tim što su bili opterećeni da ugoste namjernike».[25]

Poznato je da je Hamza-babin vakuf bio oslobođen poreza, a da su Orlovići, odnosno tekijski čuvari, zauzvrat bili dužni ugostiti prolaznike:

«Uvakufljeno zemljište na osnovu carskog berata bilo je oslobođeno svih poreza i nameta, ali je ujedno određeno da Hamza-dedo za svoga života potom i njegovi potomci besplatno poslužuju goste prolaznike i dolaznike».[26]

Podatke o Hamza-dedi kao i o njegovom vakufu Handžić crpi iz popisa 1519., 1533., 1548. i 1600. godine, dok Hadžijahić to čini na osnovu berata[27] iz 1597. i 1801. godine.

Iz berata se saznaje da su «sva stečena prava potvrđena nizom berata koji su izdavani povodom smrti pojedinih tekijskih čuvara ili povodom nastalih uzurpacija».[28]

Te previlegije sačuvane su i u doba austro-ugarske uprave, kako nam potvrđuje jedan događaj: «Tako se

---

[25] M. Hadžijahić, *Tekija kraj Zvornika – postojbina bosanskih Hamzevija*, POF, X-XI, Sarajevo, 1961., str. 193

[26] Ibid., str. 194

[27] «U tekiji se u jednoj posebnoj kasi čuvalo 12 berata sa više fetvi i tapija sve do 1944. godine, kad su nacisti i četnici uništili kasu sa dokumentima; sticajem okolnosti, četiri berata su se tada nalazila kod mene na posudbi, pa su tako sačuvani», zabilježio je Hadžijahić. Ibid., str. 194

[28] Ibid., str. 194

iz jednog dokumenta koji se nalazi u vakufskoj direkciji u Sarajevu saznaje da su vlasti u Vlasenici zaplijenile vakufski duhan i tražile naplatu poreza. Predstavnik tekije je to odbio sa motivacijom da je tekija fermanom oslobođena plaćanja poreza, a duhan da ne sade za promet i prodaju već za gošćenje putnika koji se navraćaju».[29]

Privilegije Hamza-babina vakufa poštovane su i u Kraljevini Jugoslaviji do 1925. godine i do tada se nije plaćao porez. Te godine su, prema kazivanju Mula Mustafe Orlovića, izvršioci otjerali mal zbog neplaćenog poreza.[30]

Spominjući 1925. godinu, Hadžijahić navodi dragocjene podatke iz te godine:

«Hamza-dedin vakuf u Konjević-Polju i tekija u blizini Nove Kasabe na putu Vlasenica – Zvornik sačinjavao je 1925. godine posjed od 104 hektara i 8 duluma pretežno oranica i livada».

O svojoj posjeti, on je zabilježio:

«Tamo se od kulturno-historijskih objekata, koji su godine 1954. stavljeni pod zaštitu države nalaze musafirhana, podignuta 925./1519. godine, te nadaleko poznato turbe, u kome su, prema tradiciji, pokopani osnivači vakufa, Hamza-dedo sa svojim

[29] Ibid., str. 194
[30] Ibid., str. 194

sinom Mustafom. U Tekiji sada živi 13 porodica, i to 8 domaćina porodice Orlović i 5 domaćina porodice Mehmedović».[31]

Musafirhana, nažalost, nije ostala nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992.-1995. godine. Zapalili su je četnici marta 1993. godine. Kratki opis i dimenzije musafirhane bilježi Mehmed Mujezinović:

«Današnja zgrada musafirhane (tekije) je sasvim jednostavna građevina od bondura, sa jednom većom (veličine 3,90 X 4,45 m) i jednom malom prostorijom (2,30 X 2,70 m) i malim hodnikom, ispod kojih je kameno prizemlje. Zgrada ima pokrov od kratke drvene šimle».[32]

U musafrrhani je obavljana vjerska pouka djece i klanjane ss teravije uz ramazan, dok je podrum služio kao gasulhana. To mi je ispričao Adem Osmanović, aprila 2006. godine.

O turbetu će biti riječi u VII. poglavlju.

U Tekiji su, u vrijeme pripremanja podataka za ovaj rad, kao povratnici živjeli samo Abdurahman Orlović i njegova porodica. Ali, ako toponim Tekija ne obuhvata samo selo u blizini turbeta, nego ako Tekiju čine i tzv. saseljenici čije su kuće uz cestu prema

---

[31] Ibid., str. 194

[32] Mehmed Mujezinović, Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knjiga II.,Istočna i centralna Bosna, Sarajevo. 1977., str. 137

Bratuncu, pa i Zvorniku, tada je broj povratnika veći.

Naime, Konjević-Polje, kao naziv za širu okolinu ili za više manjih sela (a tako se zvala i Mjesna zajednica), odlukom Općinske skupštine Bratunca, 1990. godine zvanično je promijenilo ime u Tekija, što je bilo regulirano i postavljanjem odgovarajućeg saobraćajnog znaka za obilježavanje naziva naselja. U međuvremenu je došlo do promjene vlasti u općini Bratunac i uspostavljanja tzv. srpske republike, kad je «uspostavljen» naziv Crkvine, iako tu nikakad nije bilo crkve, niti se igdje spominju ostaci ikakvih crkvi. Čak su na vakufskom zemljištu, na posjedu koji koristi Fata Orlović, poslije rata podigli crkvu, o čemu se u javnosti dovoljno zna.

Sada je opet u upotrebi toponim Konjević-Polje.

Prije posljednje agresije na Bosnu i Hercegovinu, u Tekiji su – pored prezimena Orlović i Mehmedović, koje Handžić spominje 1925. godine, navodeći i Karanovićevo pisanje: «Kad je govor o porijeklu današnjih Orlovića i Mehmedovića, valja se još osvrnuti na Karanovićevo pisanje (u beogradskoj *Politici* od 20 augusta 1932.), koji tvrdi kako je za predšasnika Orlovića Hamza-dedu 'od starih ljudi saznao' da je 'bio iz Male Azije, iz Orla mjesta, a Konje (Konya) vilajeta; zbog toga se prozvao Orlović, a selo Konjević'». (Hadžijahić smatra neodrživom takvu

usmenu tradiciju)[33] – bila i prezimena Osmanović, Sulejmanović i Hasanović. «Kažu da su bila tri brata: Osman, Sulejman i Hasan, te po njima da su nastala ta tri prezimena (najvjerovatnije poslije Drugog svjetskog rata, kad su pisane nove matične knjige).[34] Zaista, kad se čitaju prezimena na nišanima u tekijskom mezarju, nailazimo samo na tih pet prezimena, uz jedno muhadžirsko, koji je tu pokopan u toku agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992.-1995.

Čuo sam ranije, a Adem Osmanović mi je potvrdio, da onaj ko se oženi iz Tekije ne dobija ništa od miraza, i to nedavanje miraza pravdalo se time da je čitava Tekija i tekijska zemlja vakuf te da se vakuf ne može poklanjati nikome.

---

[33] M. Hadžijahić, *Tekija kraj...* , str. 196

[34] To mi je pričao sadašnji tekijski čuvar Adem Osmanović, aprila 2006. Adem je najstariji stanovnik Konjević-Polja; ima 77 godina

Kad su zanoćili, pitao je ga sultan šta bi najviše volio.

«Volio bih da u mom imanju nema posla zalimpero».

Ujutru otišavši, ostavili su sultanovi ljudi pod jastukom fermane o oslobađanju imanja od poreza.

Kad ih je ispratio, dedo se vrati u kuću, uze fermane i stiže ih, pa reče:

«Zaboravili ste nešto».

«Ne, to je tvoje, dobro čuvaj!»

Istoga smisla i poruke, sa nešto različitim detaljima, predaju bilježi i Hadžijahić od Mula Mustafe i Abdulkadira Orlovića, uz konstataciju da je narodna tradicija o Hamza-dedi i Mustafi nepouzdana, mutna i anahrona».[45]

[45] M. Hadžijahić, *Tekija kraj...*, str.198

VIII.

HAMZA-BABINI NASLJEDNICI

S obzirom da i danas, pored dva svjetska rata i posljednje oružane agresije na BiH, ima Orlovića u Konjević-Polju, kao i izvan njega ,bez ikakve sumnje može se konstatirati da su Hamza-dedini nasljednici uspjeli opstati kao svoji na svome. Jedina falinka je u tome što se u tom kontinuiranom lancu nasljednika ne zna ime svakoj "kariki". To je donekle i razumljivo, imajući na umu događanja na ovim prostorima:

«Kako je arhiva Hamza-dedine tekije sa potpunijom dokumentacijom uništena za vrijeme Drugog svjetskog rata, a nedostaju i drugi historijski izvori, naprosto nije moguće samo na osnovu četiri sačuvana berata i nekoliko drugih informacija pružiti i potpunu i kontinuiranu liniju nasljeđivanja i smjenjivanja pročelnika tekije, odnosno upravnika Hamza-dedina vakufa».[46]

I pored te isprekidanosti lanca nasljednika, pouzdano se zna ko je naslijedio samog Hamza-babu.

---

[46] Dž. Ćehajić, *Derviški redovi*, str. 203

«Kao njegov nasljednik spominje se Hasan, sin Abdullahov, koji se u vršenju te službe spominje u popisima 1533. i 1548. godine. Godine 1548., zajedno sa Hasanom, za kojeg se pretpostavlja da je bio zarobljenik spahije Hamze ili mu je bio darovan, da je mogao biti hrišćanske vjere zbog eufemističnosti imena njegova oca, spominje se i Mustafa, sin Hamzine kćerke Indže (Bisera).[47] U svjetlu dostupnih podataka, može se formirati isprekidani lanac nasljednika do novih saznanja koja bi upotpunila, zasad, nepoznate podatke...« Nasljedni i upraviteljski isprekidani lanac izgleda ovako:

Hamza-baba (osnivač) – Hasan, sin Abdullahov, i Mustafa, sin Hamza-babine kćerke Indže (Bisere) – Ramadan – Derviš-dede – Tajib, brat Derviš-dedetov – Abdulkadir – AIija, Halil, Ramadan i Hamza – Hamza, Abdulkadir i Abdurahman – Mula Mustafa Orlović (umro 1952.) – Abdulkadir Orlović (sadašnji čuvar tekije). Abdulkadir Orlović je naslijedio Mula Mustafu Orlovića».[48]

Poslije Abdulkadira Orlovića, bili su i prvi čuvari tekije, odnosno turbeta, turbetari, oni koji se ne prezivaju Orlović. To su: Kada Sulejmanović, supruga Ibrahima ef. (baš mi je ona dala bajrak sa turbeta kad smo išli na neki skup SDA) i, uporedo sa

---

[47] A. Handžić, *Jedan savremeni...*, str. 214

[48] Dž. Ćehajić, *Derviški redovi*, str. 204

njom, Bajro Mehmedović. Njih je naslijedio Adem Osmanović, koji je prvi čuvar turbeta poslije posljednjeg rata i jedan od prvih povratnika na Hamza-babin vakufu Konjević-Polje.

Odakle Mehmedovići sa Orlovićima? O tome nas obavještava Hadžijahić kroz porodičnu tradiciju koju je čuo od Abdulkadira Orlovića:

«Tradicija govori da se rod Orlovića bio proredio, pa je ostao na samo jednom čovjeku. Tog Orlovića je šikanirao Konjević-kapetan, nastojeći mu oteti zemlju. Pred progonom, Orlović se sklonio u vojsku, gdje se upoznao i pobratimio sa nekim Mehmedom iz Pećišta (kod Srebrenice). Orlović je obavijestio Mehmeda kako Konjević-kapetan hoće da mu otme imetak, pa mu je predložio da ga bratski popolove kako bi se zajednički mogli oduprijeti Konjević-kapetanu. Mehmed je na to pristao i naselio se na imanje, koje su, onda, bratski napola podjelili. Današnji Mehmedovići bili bi Mehmedovi potomci».[49]

Hadžijahić spominje i kugu kao mogući uzrok prorijeđenosti Orlovića, konstatirajući:

«Uprkos uzurpaciji i haranju kuge, Hamza-dedino potomstvo se po svoj priiici održalo do danas – kako to daju naslutiti berati».[50]

---

[49] M. Hadžijahić, *Tekija kraj...*, str. 193-203

[50] Ibid., str. 196

IX.

HAMZA-BABA I HAMZEVIJE

Istoga dana kad sam se sa dekanom Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu profesorom Ismetom Bušatlićem dogovorio o temi diplomskog rada, čim sam izašao iz kabineta, kolega me pitao koju sam temu izabrao. Bio sam nemalo iznenađen reakcijom starijeg kolege studenta:

«A, to su one hamzevije što dozvoljavaju alkohol, blud, homoseksualizam i štošta što je šerijatom zabranjeno! Šta će ti ta tema?»

Radi toga što sam porijeklom iz tih krajeva i razmišljajući etimološkom logikom da su hamzevije Hamza-babini nasljednici, osjećao sam ponos, ali sam se tada, čuvši te riječi, mogao osjećati samo posramljeno. Zar su takvi bili moji Orlovići?!

Prije odgovora na pitanje u kakvoj vezi su bili Hamza-baba i hamzevije, nužno je upoznati se sa najbitnijim događajima o i oko hamzevija.

Hamzevije se pojavljuju sredinom XVI. stoljeća. Bili su bajramijski ogranak melamijskog derviškog reda, da bi se, nakon smrti svoga šejha Hamze Balija (umro 1573.), prozvali hamzevijama, čuvajući tako uspomenu na svoga šejha i njegovo stradanje.

O njihovom šejhu Hamzi nejma pouzdanih informacija, osim da je rodom iz Bosne.[51]

Najviše pristalica imali su u sjeveroistočnoj Bosni, sa sjedištem u Gornjoj Tuzli, sa čime se slažu svi istražitelji. Njihovo djelovanje karakteristično je po tome što je, pored religijskog preporoda, uključivalo i socijalno-političke promjene, što će izazvati reagiranje tadašnje oficijelne vlasti, o čemu Ćehajić kaže:

«Pojava i širenje melamijskog-hamzevijskog učenja sredinom XVI. stoljeća u Bosni i Hercegovini, a naročito u tuzlanskom kraju, u Srbiji i budimskom pašaluku i stvaranje brojnog i snažnog hamzevijskog bratstva, koje je postepeno preraslo u religiozno-socijalni pokret sa određenim političkim tendencijama na tako isturenim provincijama prema Evropi izazvalo je podozrenje i strah, na šta je uslijedilo reagiranje oficijelne ortodoksne uleme i osmanske administracije».[52]

---

[51] Dž. Ćehajić, *Derviški redovi...*, str. 191

[52] Ibid., str. 198

Ko i kako je reagirao? O tome Hadžijahić i Handžić bilježe:

«Tadašnji najistaknutiji predstavnici bosanske ortodoksije Hasan Kafi Pruščak i sarajevski mulla Bali-efendija, a od strane vlasti veliki vezir Mehmed-paša Sokolović, nalazili su mnogo razloga da se energično suprotstave heretičkom Hamzi i hamzevijama. Tako su otpočeli progoni hamzevija u Bosni i, istodobno, u Istanbulu. Najznačajniji događaj bio je Hamzino pogubljenje u Istanbulu, dana 6. juna 1573.»[53]

Zašto su tako reagirali? Ortodoksna ulema osudila je hamzevije zbog toga što su radili i naučavali druge radnje koje su šerijatom strogo zabranjene, nazvavši ih zindicima, mulhidima, bezvjernicima. O tome svjedoči poslanica nastala krajem XVI. stoljeća:

«U ovim vremenima pojaviše se hurufije,[54] mulhidi, bezvjernici, hamzevije i zindici i proširiše se u svijetu. Oni govorahu: 'Učeni ljudi ne postupaju po svom znanju' i tu parolu proširiše u narodne mase isto onako kako su u nju proširili riječi bezboštva (el-fazi kufr). Jer, te zabludjele i zabluđene grupe ljudi smatrahu svojim najvećim neprijateljima učenjački stalež i njeg su najvećma mrzili i prezirali. To zato jer da

[53] Hadžij. i Handžić, "O progonu hamzevija u Bosni 1573. godine", *POF*, XX-XXI, 1970/71, Sarajevo, str. 51.

[54] Hurufije su derviški red koji je doživio sudbinu hamzevija, zato se spominju zajedno

nije bilo uleme, učenjaka, hurufije i hamzevije bi za nekoliko dana cijeli ovaj svijet preokrenuli i uvukli u svoje mezhebe. U tome bi uspjeli zato jer je ovo vrijeme doba prohtjeva i užitaka (heva zemani), a i njihovi mezhebi (redovi) su prohtjevi i užici, a ne cijenjeni islamski šerijat. Zbog toga je islamska ulema izdala fetvu (pravno-šerijatsko rješenje) i odlučila da se takvi raskolnici mogu pogubiti».[55]

Pogubljenje šejha Hamze Balija i njegovih pristalica izvršeno je na temelju slijedeće fetve, koju navodi

[55] Ibrahim Mehinagić, *Četiri neobjavljena izvora o hamzevijama iz sredine XVI. vijeka*, POF, XVIII-XIX, Sarajevo, 1973, str. 223

Mehmed Ali Ayni Bey, a donio je tadašnji muftija Ebu Suud:

«Na osnovu fetve moga učitelja, uglednog merhuma Ibnu Kemala, justificiran (osuđen i pogubljen) je Ismail Mašuki; šerijatska odluka protiv Ismaila zasnovana je na tome jer je utvrđeno da je on zindik i mulhid (nevjernik). Prema tome, ako je u tome tariku (redu) i šejh Hamza, i on je zindik, pa je njegovo pogubljenje u skladu sa šerijatskim propisima».[56]

Iz ove fetve vidimo da «pokolj i progon hamzevija (prije su se zvali bajramije) ne počinje Hamzinom smrću, 1573. godine. Jer, 1527. godine pogubljen je bajramijski šejh, koji je smatran melamijskim kutbom, Ismail Mašuki, zvani Oglan-šejh, zajedno sa svojih dvanaest murida. Kao pripadnik tog reda, umro je 1557. godine, zatočen u ankarskoj tvrđavi, šejh Hasamudin Ankarevi, čiji je halifa bio Hamza Bali».[57]

Posebnu pažnju u ovoj fetvi izazivaju riječi „jer je utvrđeno da je on zindik i mulhid», kako je utvrđeno i za Ismaila i za Hamzu. Pripisano mu je da je dozvoljavao vino, dok mnogi biografi saopćavaju suprotno:

---

[56] M. Hadžijahić, Udio hamzevija u atentatu na Mehmed-pašu Sokolovića, POF, V., 1955., str. 325

[57] Slobodan Ilić, *Hamzevijska i hurufijska jeres u Bosni kao reakcija na političku krizu Osmanske imperije u drugoj polovini 16. vijeka*, POF, Sarajevo, 1991., str. 329

«Zalazio bi u krčme i onima za koje bi pretpostavljao da su mu naklonjeni obraćao bi se riječima: 'Sine, kakvo ti zadovoljstvo može pružiti tvoje vino, koje je Satanina mokraća! Budi dobar! Dođi meni da ti dam vina ljubavi Milostivog, da piješ i budeš veseo i opijen do Sudnjeg dana«.[58]

Biografi saopćavaju da je «šejh Hamza posjedovao privlačnu moć, da su ga veoma poštovali njegovi muridi. To što kažu da su hamzevije smatrali dopuštenim pijenje vina, prostituciju i homoseksualizam, više je imputacija da bi ih kompromitirali u narodu nego istinit izvještaj o njima».[59]

Da su hamzevije radile i dopuštale takve radnje sigurno ne bi imali podršku učenih ljudi:

«Četvorica, može se reći najuglednijih ljudi u Gornjoj Tuzli, džamijski službenici, trojica hatiba i jedan imam, dobrovoljno su za Hamzu pred sudom garantirali».[60]

Da hamzevije nisu raskalašeno živjeli, smatrajući sve dopuštenim što im se imputira, već da su bili poštovaoci reda i zakona, svjedoči slijedeća informacija:

«Novisno od oficijelne vlasti, kako razumijemo iz iršadname Hakikija Beya i Serguzešta Lalizadea,

---

58 Dž. Ćehajić, *Derviški redovi...*, str. 192

59 Ibid., str. 192-196

60 M. Hadžijahić i A. Handžić, *O progonu hamzevija...*, str. 59.

hamzevije su imali svoje sudove i zatvore, gdje se sudilo muridima za zločine i grijehe i gdje su izdržavali kaznu».[61]

Prikladno je Ćehajičevo mišljenje. On zaključuje da su «motivi likvidacije hamzevija bili više političke nego doktrinarne prirode, mada se u sudskim procesima i progonima u stilu srednjeg vijeka, naglašavalo to religijsko, naime hereza».[62]

Da bismo bolje razumjeli politički angažman hamzevija i tako žestoku reakciju Istanbula, nužno se kratko osvrnuti na događanja u to doba.

«Osmanska država nakon Sulejmana I. (1520.-1566.), polovinom XVI. stoljeća po prvi put suočava se sa krizom zbog vojnih neuspjeha, posebno nakon Bitke kod Lepanta 1571. godine. Rat na više frontova iscrpljivao je zemlju i doveo do toga da glavni ceh plaća seljak, koji je dodatno bio opterećen samovoljom lokalnih vlastodržaca. U isto vrijeme je ukinut timarski sistem, na čemu je počivala ekonomska moć države, timari se privatiziraju, sve više raje napušta obradu zemlje i ide u vojsku, proizvodnja se smanjuje, a porezi povećavaju. Takvom situacijom najviše su bili pogođeni periferni dijelovi Carstva na granici daru-I-harba, posebno Bosna».[63]

---

[61] Dž. Ćehajić, *Derviški redovi...*, str. 197

[62] Ibid., str. 200

[63] S. Ilić, *Hamzevljska i hurufijska jeres...*, str. 332-333

Taj iskorištavajući odnos Carstva, kao i njegovo vojno-političko slabljenje naveli su hamzevije da osnuju i svoju vladu, što ih je koštalo novih likvidiranja.

«Međutim, ekspedicija protiv hamzevija pokrenuta je 1582. godine u predjelu Gornje i Donje Tuzle, kao i Gračanice, tj, u dolini Spreče. Ona je uslijedila poslije jedne pobune hamzevija, kad je bila formirana i vlada hamzevijskog bratstva».[64]

U vezi sa Hamzom Balijem spominju se optužbe o Hamzinoj valorizaciji Isaa/Isusa, a.s., o čemu Ćehajić piše:

«Hammer je, prema Ungnadu, optuživao šejha Hamzu da je podržavao superiornost Mesije (Isusa) nad drugim poslanicima. Ali, on mu jedini to imputira, i zato je malo vjerovatno, kaže Tajib Okić».[65]

U kakvom su odnosu bili Hamza-baba i hamzevije?

«Bašagić je prvi iznio pretpostavku, slijedi ga Riza Muderizović, da je Hamza Bali potomak Hamza-dedeta, osnivača tekije u selu Orlovići 1519. godine, u Kušlatskoj nahiji, na putu Vlasenica – Zvornik. Tu svoju tezu Bašagić bazira na činjenici što je Hamza Bali imao najviše pristalica u tom kraju».[66]

Te pretpostavke bile su dovoljne Mehinagiću da ustvrdi:

---

[64] Dž. Ćehajić, *Derviški redovi*, str. 199

[65] Dž. Čehajić, *Derviški redovi...* str. 196.

[66] Ibid., str. 200-202

«Sigurno se neće pogriješiti ako se kaže da je pjesma nastala za života šejh

Hamze Orlovića (pogubljen 6. juna 1573.)".[67]

Naime, riječ je o pjesmi koju je napisao neki hamzevija hvaleći njihovo učenje.

Prvo, već smo konstatirali da je osnivač tekije Hamza-baba Orlović umro u periodu 1519.-1533., što ne odgovara 1573. godini. Drugo, ako je Mehinagić mislio na Hamzu Balija, zna se da mu je Bali ime, a Hamza nadimak, dok se prezime nigdje ne spominje.

O tim pretpostavkama da je Bali Hamza-babin potomak, Ćehajić navodi:

»Međutim, o tome ne možemo ništa određeno i decidirano reći, niti možemo dati kategorički sud budući da za sada ne raspolažemo historijskim izvorima i literaturom na osnovu kojih bismo mogli opravdati ponuđene hipoteze».[68]

O ovoj temi isto kao i Ćehajić zaključuju Hadžijahić i Handžić: «Na kraju, trebaju se istaknuti neke jasne i ranije utvrđene činjenice. Prvi šejh Hamza, tj. Hamza-baba, sagradio je zaviju u selu Orlovići 1519. i umro poslije te, a prije 1533. godine, ne ostavivši iza sebe muških potomaka. Pokopan je u

---

[67] I. Mehinagić, *Četiri neobjavljena...* , str. 217

[68] Dž. Ćehajić, *Derviški redovi...*, str. 200-201

zaviji. Drugi, ovaj o kome je ovdje riječ, Hamza Bali, optužen kao mulhid, mlađi je – po prilici – za pola stoljeća. Njegova sudbina je nemilosrdno završena u Istanbulu 1573. godine. Postavlja se sada pitanje je li Hamza Bali imao kakvu vezu sa Hamza-dedetom? O tome možemo samo pretpostavljati. Vjerovatno je potomak po ženskoj liniji, tj. sin Hamza-babinog unuka Mustafe, ili sin Hamza-babinog oslobođenog roba Hasana, sina Abdullahova. Ili, pak, Hamza Bali nije imao takve veze sa utemeljivačem zavije. Dok se ne pronađu drugi izvori, ovo pitanje ostaje otvoreno».[69]

[69] A. Handžić - M. Hadžijahić, *O progonu hamzevija...*, str. 68

X.

ZAKLJUČAK

Historijsko rasvjetljavanje Hamza-babine ličnosti navodi nas na konstataciju da je isuviše malo radova o tom periodu islama na tim prostorima za koje je genetski vezan naš Hamza-baba. Ništa bolja sudbina nije zadesila ni Hamza-babu o kojem ima premalo podataka koji su katkad anahroni i mutni.

Je li je prioritet da osvoji što više teritorije, jer je Konjević-Polje potpalo pod osmansku upravu prije nego Zvornik, potisnuo zapisivanje događaja na već osvojenom ili, pak, zapisano čeka svoje istražitelje, ostaje otvoreno pitanje.

Pouzdano je da je Hamza-baba rodom iz tih krajeva i da je imao nenadmašnu historijsku ulogu u tom kraju. Nadživio je svoje i neprijatelje svoga kraja uživajući veliki ugled i dan-danas u narodu Konjević-Polja i okolnih mjesta.

Taj dio Bosne bio je prepoznatljiv u Osmanskoj carevini po Hamza-babinom vakufu. Komunizam je

pokušao baciti prašinu zaborava, kako na ostala, tako i na Hamza-babino turbe. Međutim, Hamza-babino turbe obilazili su i obilaze ljudi iz raznih krajeva Bosne i Hercegovine, posljednjih godina i iz dijaspore.

Hamza-babina tekija spominje se kao duhovni izvor hamzevija koji su – pod još uvijek nerasvijetljenim okolnostima – osuđeni za jeres i nevjerstvo, zbog čega su proganjani i ubijani u vrijeme vezirovanja Mehmed-paše Sokolovića. Prema postojećim podacima i do novih, eventualno pouzdanijih saznanja, dovođenje u vezu Hamza-babe sa hamzevijama ostaje na nivou pretpostavki.

XI.

BIBLIOGRAFIJA

• Bašagić, Safvet-beg: Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti, Svjetlost, Sarajevo, 1986.

• Ćehajić, Džemal: Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama, Sarajevo, 1986.

• Ćelebi, Evlija : Putopis, «Veselin Masleša», Sarajevo, 1979.

• Đorđević, Tihomir: Naš narodni život – nekoliko turbeta i legende o njima « Izdavačka knjižarnica GEĆEKONA », Beograd, 1932.

• Hadžijahić, Muhamed: « Tekija kraj Zvornika – postojbina bosanskih Hamzevija», POF, X-XI, Sarajevo, 1961, 193-203.

• Isti, «Hamzevije u svjetlu poslanice užičkog šejha, POF, III-IV, Sarajevo, 1953,215-227.

• Isti,« Udio Hamzevija u atentatu na Mehmed-pašu Sokolovića, POF, V, Sarajevo, 1955, 325-330.

• Hadžijahić, Muhamed – Handžić, Adem:« O progonu

hamzevija u Bosni 1973. godine», POF,

• Handžić, Adem: «Jedan savremeni dokument o šejhu Hamzi iz Orlovića», POF, XVIII-XIX, 1968./1969., Sarajevo, 1973., 205-214;

• Isti autor, *Zvornik u drugoj polovini XV. i u XVI. vijeku*, GDI BiH, XVIII., Sarajevo, 1970., 141-194;

• Isti autor, «Islamizacija u sjeveroistočnoj Bosni», POF, XVI.-XVII., Sarajevo, 1970.:

• Isti autor,« O progonu hamzevija u sjeveroistočnoj Bosni 1582. godine», Članci i građa, Tuzla, 1975.;

• Ilić, Slobodan : «Hamzevijska i hurufijska jeres u Bosni kao reakcija na političku krizu Osmanske imperije u drugoj polovini 16. vijeka», POF, Sarajevo, 1991, str. 329-334.

• Klaić, Bratoljub : Veliki riječnik stranih riječi, »Zora «, Zagreb, 1968.

• Mehinagić, Ibrahim: «Četiri neobjavljena izvora o hamzevijama iz sredine XVI vijeka», POF, XVIII-XIX, Sarajevo, 1973, str. 217-257.

• Mujezinović, Mehmed: Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine knjiga II – istočna i centralna Bosna, «Veselin Masleša », Sarajevo, 1977.

• Suljkić, Hifzija: « Spomenici islamske kulture u Srebrenici », Islamska misao, br. 123,1989.

BILJEŠKA O AUTORU

Hafiz Mustafa Mehić, rođen je 28. januara 1974. godine u Hrnčićima, općina Bratunac. Osnovnu školu završio je u Konjević-Polju 1988. godine. Iste godine se upisao u Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu i završio 1992. godine, uz početak oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu, koja ga je zatekla u rodnom kraju. Bio je pripadnik Armije BiH u ratnoj zoni Srebrenice. Preživio genocid u Srebrenici jula 1995. godine i demobiliziran u činu poručnika. Hifz je položio između 29. decembra 1995. i 7. januara 1996. godine pred komisijom za hifz u Sarajevu.

Radio kao imam, hatib i muallim u Srebrenici, Banovićima, Velikoj Kladuši i Cazinu.

Zaposlen je kao imam u džematu Neuchatel, Švicarska, od 2001. godine.

Na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu diplomirao 2006. godine.

Oženjen je i otac troje djece: Ferida, Muhameda i Saida.